

راهنمای آزمون DOPS (مشاهده مستقیم مهارت‌های عملی)

تعریف DOPS :

DOPS مخفف "Direct Observation of Procedural Skills" به معنای مشاهده مستقیم انجام یک مهارت عملی بالینی توسط فراگیر است. این ابزار برای ارزیابی عملکرد واقعی دانشجوی پزشکی یا دستیار در حین انجام یک اقدام بالینی واقعی بر روی بیمار استفاده می‌شود. این آزمون برای نخستین بار در سال ۲۰۰۳ معرفی شد و از سال ۲۰۰۵ به طور رسمی وارد ارزیابی‌های بالینی شد. در این روش، ارزیاب به‌طور مستقیم اقدام بالینی انجام‌شده توسط فراگیر را مشاهده کرده، با استفاده از چک‌لیست استاندارد آن را امتیازدهی می‌کند و در پایان بازخورد سازنده ارائه می‌دهد.

اهداف اصلی DOPS :

- ارزیابی مهارت‌های عملی و فنی فراگیران در محیط بالینی واقعی
- بازخورد فوری و سازنده برای بهبود عملکرد
- ارتقای ایمنی بیمار و کیفیت آموزش بالینی
- تقویت یادگیری مبتنی بر عملکرد واقعی
- شناسایی نقاط قوت و نیازهای آموزشی فراگیر
- مستندسازی شواهد عینی از پیشرفت بالینی فراگیر

مهارت‌هایی که با DOPS ارزیابی می‌شوند:

بسته به رشته و دوره آموزشی، مهارت‌های زیر معمولاً ارزیابی می‌شوند (هر آزمون ممکن است همه این حوزه‌ها را پوشش ندهد و فقط بر چند مهارت خاص تمرکز کند)

۱. اجرای صحیح تکنیک (فنی و دقیق) (مهارت‌های درمانی و فنی: مانند گرفتن خون، گذاشتن IV line، معاینه فیزیکی، بخیه‌زدن و...)
۲. آماده‌سازی قبل از اقدام و تنظیم تجهیزات لازم (چیدمان وسایل، بررسی رضایت بیمار)
۳. رعایت اصول استریلیزاسیون، کنترل عفونت و ایمنی بیمار
۴. ارتباط مؤثر با بیمار در حین انجام مهارت
۵. تفسیر نتایج و اقدامات تشخیصی و تصمیم‌گیری بالینی در حین اقدام
۶. مستندسازی صحیح اقدام انجام‌شده
۷. استفاده بهینه از ابزار و تجهیزات
۸. تعامل با تیم درمانی
۹. حفظ آرامش و مدیریت اضطراب

راهنمای آزمون DOPS (مشاهده مستقیم مهارت‌های عملی)

ملاحظات اجرایی:

- باید در محیط بالینی واقعی (بستری، اتاق عمل، سرپایی) انجام شود (نه شبیه‌سازی).
- زمان انجام مهارت (زمان مشاهده): ۱۰ تا ۲۵ دقیقه
- زمان ارزیابی بازخورد: ۵ تا ۱۰ دقیقه (بلافاصله بعد از انجام مهارت)
- رعایت رضایت آگاهانه بیمار
- استفاده از فرم چک‌لیست ۹ آیتمی برای هر اجرا
- تکرار ارزیابی در موقعیت‌ها و زمان‌های متفاوت
- ارزیاب باید از اعضای هیئت علمی یا افراد با مهارت تایید شده باشد
- لازم است چند مورد مختلف از مهارت‌های عملی در طی دوره آموزش ارزیابی شود
- بهتر است فراگیر از قبل بداند که ممکن است در حین انجام یک مهارت، مورد مشاهده و ارزیابی قرار گیرد

مزایای DOPS :

- ارزیابی در بستر واقعی
- ایجاد فرصت برای بازخورد هدفمند
- بهبود و افزایش تعامل بین استاد و فراگیر
- افزایش مسئولیت‌پذیری و توجه به جزئیات توسط فراگیر
- کمک به شناسایی نقاط قوت و ضعف
- ارتقاء کیفیت یادگیری و ارتقاء عملکرد بالینی
- مستندسازی شواهد پیشرفت

معایب DOPS :

- نیاز به زمان و حضور فعال ارزیاب در کنار فراگیر
- امکان بروز سوگیری در ارزیابی
- احتمال ایجاد اضطراب در فراگیر
- عدم امکان تکرار مشابه شرایط برای ارزیابی مجدد یکسان
- زمان‌بر بودن (خصوصاً برای اساتید) در محیط‌های شلوغ

راهنمای آزمون DOPS (مشاهده مستقیم مهارت‌های عملی)

روش انجام آزمون:

۱. انتخاب مهارت مناسب برای ارزیابی
۲. آماده‌سازی بیمار و محیط (با اطلاع و رضایت قبلی)
۳. مشاهده مستقیم ارزیاب بر اجرای مهارت توسط فراگیر
۴. ثبت مشاهدات در فرم استاندارد و ۹ آیتمی DOPS
۵. ارائه بازخورد فوری و هدفمند به فراگیر
۶. تکمیل فرم و امضا (ارزیاب و فراگیر) و ثبت در پرونده آموزشی فراگیر

مقیاس امتیازدهی:

معمولاً از مقیاس برای هر یک از ۹ آیتم زیر، ارزیاب عدد ۱ تا ۹ را انتخاب می‌کند (۱ = بسیار ضعیف تا ۹ = عالی)

۱. اطلاع از اندیکاسیونها، آناتومی و تکنیک پروسیجر
۲. گرفتن رضایت آگاهانه
۳. انجام آمادگیهای لازم قبل از انجام پروسیجر
۴. توانمندی تکنیکی
۵. رعایت شرایط استریل و تکنیک ضدعفونی
۶. درخواست کمک در زمان مناسب
۷. مدیریت پس از انجام پروسیجر
۸. مهارت‌های ارتباطی
۹. رفتارهای حرفه‌ای و توجه به بیمار
۱۰. توانمندی کلی انجام پروسیجر

میتوان در انتها اقدام به تفسیر نمرات کلی بر اساس مجموع نمرات کسب شده از بندهای مختلف نمود: (به عنوان نمونه:

۹-۲۱: نیاز به آموزش کامل / ۲۲-۳۶: نیاز به کمک مکرر / ۳۷-۵۴: نیاز به کمک گهگاه / ۵۵-۷۲: صلاحیت نسبی / ۷۳-۸۱: صلاحیت کامل / ۸۲-۹۰: فراتر از انتظار (بسته به سقف فرم)

راهنمای آزمون DOPS (مشاهده مستقیم مهارت‌های عملی)

اشتباهات رایج در اجرای DOPS:

- ارزیابی بدون مشاهده کامل کل فرآیند
- نادیده گرفتن محیط یا تعامل بیمار
- تأخیر زیاد در ارائه بازخورد
- استفاده از DOPS برای نمره‌دهی صرف (بدون بازخورد آموزشی)
- عدم استاندارد بودن فرم‌ها و مقیاس‌ها بین ارزیابان
- انجام آزمون بدون آمادگی ارزیاب یا فراگیر
- عدم تکرار ارزیابی در موقعیت‌های متفاوت

نقش طراح و برگزار کننده آزمون:

- تعیین مهارت‌هایی که باید از طریق DOPS ارزیابی شوند
- تدوین فرم‌های استاندارد و شفاف
- آموزش ارزیابان برای استفاده صحیح از ابزار
- زمان‌بندی مناسب بازه‌های ارزیابی
- تنظیم شرایط اجرای آزمون
- پایش کیفیت اجرا و جمع‌بندی داده‌های ارزشیابی
- تضمین رضایت و هماهنگی با بیماران

نقش ارزیاب:

- قبل از آزمون: آشنایی با معیارهای ارزیابی، نحوه مشاهده، ثبت مشاهدات، و ارائه بازخورد مؤثر
- حین آزمون:

- 0 مشاهده مستقیم، دقیق و بدون دخالت بر عملکرد فراگیر
- 0 حفظ اخلاق و احترام به فراگیر و بیمار
- 0 تکمیل چک‌لیست (فرم) استاندارد
- 0 ثبت دقیق مشاهدات عینی
- 0 ارائه بازخورد بلافاصله پس از انجام مهارت
- 0 حفظ بی‌طرفی و رعایت عدالت در ارزیابی
- 0 ایجاد فضای مناسب برای یادگیری بدون ایجاد استرس

راهنمای آزمون DOPS (مشاهده مستقیم مهارت‌های عملی)

نقش فراگیر:

- آمادگی علمی و عملی برای انجام مهارت
- رعایت نکات ایمنی و اخلاق حرفه‌ای
- گوش سپردن فعال به بازخورد
- برنامه‌ریزی برای ارتقای مهارت در جلسات بعدی
- مستندسازی تجربه آموزشی خود

فرم مشاهده مستقیم مهارت‌های پروسیجرال
DOPS (directed observation of procedural skill)

نام ارزیابی کننده (استاد): تاریخ ارزیابی:
نام دانشجو: شماره دانشجویی: کارورز ☐ دستیار ☐

محل ارزیابی: درمانگاه سرپایی ☐ درمانگاه اورژانس ☐ بخش جراحی ☐ بخش اورژانس ☐ اتاق عمل ☐ سایر
مشخصات بیمار: سن: جنس: زن ☐ مرد ☐ بیمار: جدید ☐ پیگیری ☐

میزان پیچیدگی پروسیجر: کم (ساده) ☐ متوسط ☐ زیاد (پیچیده) ☐
تجربه و تعداد دفعات قبلی انجام آزمون توسط آزمونگر: ۱ ☐ ۲ ☐ ۳ ☐ ۴ ☐ ۵-۹ ☐ ۹ < ☐
تعداد دفعات قبلی انجام پروسیجر توسط دانشجو: ۱-۴ ☐ ۵-۹ ☐ ۹ < ☐

۱. اطلاع از اندیکاسیونها، آناتومی و تکنیک پروسیجر

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۲. گرفتن رضایت آگاهانه

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۳. انجام آمادگیهای لازم قبل از انجام پروسیجر

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۴. توانمندی تکنیکی

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۵. رعایت شرایط استریل و تکنیک ضد عفونی

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۶. درخواست کمک در زمان مناسب

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۷. مدیریت پس از انجام پروسیجر

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۸. مهارت‌های ارتباطی

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۹. رفتارهای حرفه ای و توجه به بیمار

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

۱۰. توانمندی کلی انجام پروسیجر

در صورت عدم ارزیابی و عدم مشاهده نمره درج نشده و این گزینه را انتخاب کنید ☐

غیر قابل قبول	۱	۲	۳
رضایت بخش	۴	۵	۶
عالی	۷	۸	۹

نقاط قوت عملکرد دانشجو:

پیشنهادهای برای بهبود عملکرد دانشجو:

مدت زمان تکمیل آزمون: مدت زمان مشاهده: مدت زمان ارایه فیدبک به دانشجو: دقیقه

نمره میزان رضایت استاد (ارزیاب) از آزمون: نمره میزان رضایت دانشجو از آزمون: (نحوه نمره دهی میزان رضایت از DOPS از ۱ تا ۹)

امضای فراگیر

امضای استاد